

هنر تصویر گری نظامی در لیلی و مجنون

مؤلفان ترکمن زاده فدیهه

www.ketab.ir

سرشناسه : ترکمن زاده فدیهه، مژگان، ۱۳۴۹ -

عنوان قراردادی : لیلی و مجنون . شرح

عنوان و نام پدیدآور : هنر تصویرگری نظامی در لیلی و مجنون / مژگان ترکمن زاده فدیهه.

مشخصات نشر : تربت حیدریه: چشم انداز قطب، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری : ۱۴۶ص.

شابک : ۹ ۷۰ ۷۴۶۱ ۶۰۰ ۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع : نظامی، الیاس بن یوسف، ۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ ق. . لیلی و مجنون -- نقد و تفسیر

موضوع : نظامی، الیاس بن یوسف، ۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ ق.

موضوع : شعر فارسی -- قرن ۶ق. -- تاریخ و نقد

موضوع : ادبیات - زیبایی شناسی

شناسه افزوده : نظامی، الیاس بن یوسف، ۵۳۰؟ - ۶۱۴؟ ق. لیلی و مجنون . شرح

رده بندی کنگره : ۴۰P۱۳۹۴۵ ۱۳۹۴۹/ت۴۵۹

رده بندی دیویی : ۲۳ ۱۵۸

((هنر تصویرگری نظامی در لیلی و مجنون))

نویسنده : مژگان ترکمن زاده فدیهه

ناشر : انتشارات چشم انداز قطب

طراح جلد و صفحه آرا: مهدی حلاج

تیراژ : ۲۰۰۰

نوبت چاپ : اول

تاریخ چاپ : ۱۳۹۴

چاپ و صحافی : ویونا

قطع : وزیری

تعداد صفحات : ۱۷۰

قیمت : ۱۵۰.۰۰۰ ریال

۹ ۷۰ ۷۴۶۱ ۶۰۰ ۹۷۸

شابک :

آدرس: تربت حیدریه، میدان مرکزی، پاساژ الزهرا، اینترنت کلاسیک

تلفن: ۰۵۱۵۲۲۳۱۸۷۴ - ۰۹۱۵۳۳۲۸۵۱۶

مقدمه	۲
-------------	---

فصل اول : معرفی نظامی

مختصری از زندگی نظامی	۲
تاریخ اولیه داستان لیلی و مجنون	۱۰

فصل دوم : کلیات و تعاریف

تصویر چیست ؟	۲۱
تصویر ، خیال ، ایماز	۲۱
انواع تصویر	۲۳
تصاویر واقعی	۲۳
تصاویر مجازی	۲۴
تصویر و زبان	۲۵
تصویر و بیان	۲۷
تصویر و رمانتیسم	۲۸
تصویر و نگرش	۳۰
از کلاسیسم تا رمانتیسم در شعر نظامی	۳۰
ویژگیهای تصویر کلاسیک	۳۰
الف - تناسب و هماهنگی	۳۰
ب - تقلید	۳۱
پ - وضوح و روشنی	۳۲

- ۳۳..... ت - حقیقت نمایی
- ۳۴..... ج - تقابل صورت و معنا
- ۳۵..... ویژگیهای تصاویر رمانتیک در شعر نظامی
- ۳۵..... الف - استعجاله شاعر در طبیعت و اشیاء
- ۳۶..... ب - سایه واری و ابهام پدیده ها در تصویر
- ۳۷..... ب - پویایی و تحرک تصویر
- ۳۸..... د - ف - آیت تصویر
- ۳۸..... تصویر رمانتیک در بافت
- ۳۹..... الف - پیوستگی تصویر
- ۴۰..... ب - بالندگی تصاویر

فصل سوم: کاوشی در تصویرسازی نظامی

- ۴۲..... صفت ها و نقش آن در تصویر آفرینی
- ۴۳..... صفت های فاعلی
- ۴۴..... صفت های مفعولی
- ۴۴..... تکرار واژه در تصویر آفرینی
- ۴۶..... حواس در تصویر آفرینی
- ۴۹..... تصویر در خدمت معنا
- ۵۶..... رنگ در تصویر آفرینی
- ۵۸..... زبان و شاعر
- ۶۱..... کوتاهی و فشردگی تصاویر در شعر نظامی
- ۶۴..... تصویر گزاره شکر درون شاعر
- ۶۶..... اشرافیت در تصاویر نظامی
- ۶۷..... تصاویر مقدادی

فصل چهارم : بیان در شعر نظامی

- ۷۱..... صورخیال در شعر نظامی
- ۷۲..... تشبیه
- ۷۳..... انواع تشبیه از نظر ساخت
- ۷۳..... الف - تشبیه مرسل
- ۷۴..... ب - تشبیه مؤکد
- ۷۴..... پ - تشبیه مفصل
- ۷۵..... ت - تشبیه مجمل
- ۷۶..... تشبیه
- ۷۶..... الف - تشبیه بلیغ اضافی
- ۷۶..... ب - تشبیه بلیغ ایه ادی
- ۷۷..... تشبیه مفرد ، مقید ، مرکب
- ۷۷..... الف - مفرد
- ۷۷..... ب - مقید
- ۷۹..... پ - مرکب
- ۸۰..... انواع تشبیه از نظر نوع تجربه شاعر
- ۸۰..... الف - حسی به حسی
- ۸۰..... ب - عقلی به حسی
- ۸۱..... پ - حسی به عقلی
- ۸۱..... نوسازی تشبیه
- ۸۱..... الف - ساخت تشبیه بر محور یک واژه
- ۸۱..... ب - آوردن چند تشبیه بر محور یک وجه شبه
- ۸۳..... پ - تشبیه های وابسته

۸۴.....	ت - نشان‌دن تشبیه در جایگاه قید
۸۴.....	ث - حذف مشبه به و واگذاری آن به خیال مخاطب
۸۴.....	ج - نوسازی تشبیه بر مبنای تضاد
۸۵.....	چ - آوردن تشبیه‌های پی در پی بر محور تداعی
۸۶.....	ح - مضمون آفرینی در تشبیه
۸۷.....	د - در هم تنیدگی تشبیه
۸۹.....	ه - تازی چند تشبیه
۹۰.....	ز - فشرده کردن تشبیه در یک واژه
۹۱.....	ژ - نوسازی تشبیه کمک کنایه
۹۲.....	استعاره
۹۴.....	استعاره زنده ، استعاره مرده
۹۵.....	انواع استعاره از نظر ساخت
۹۵.....	الف - استعاره مصرّحه
۹۷.....	ب - استعاره مرشّحه
۹۷.....	پ - استعاره مکنّیه
۹۸.....	انواع استعاره بر مبنای مشبه به
۱۰۰.....	تشخیص
۱۰۴.....	تمثیل
۱۰۶.....	مجاز
۱۰۷.....	علاقه‌های مجاز
۱۱۰.....	کنایه
۱۱۲.....	انواع کنایه

فصل پنجم: بدیع و تصویر آفرینی

۱۲۳.....	تلمیح
----------	-------

متناقض نما ۱۲۵

تضاد ۱۲۶

فصل ششم : توصیفات زیبا در لیلی و مجنون

توصیف اشخاص ۱۲۹

توصیف مجنون ۱۳۶

دیوانه شدن مجنون ۱۲۹

آوارگی مجنون در کوه ۱۳۰

شیفتگی مجنون از زین خوددیش ۱۳۰

مجلون در که ۱۳۰

مجنون از نظر بیله ۱۳۱

لیلی در نوجوانی ۱۳۱

لیلی در جوانی ۱۳۲

زنج لیلی ۱۳۲

چشم لیلی ۱۳۲

زلف لیلی ۱۳۲

توصیف رویارویی دو عاشق ۱۳۳

توصیف ابن سلام ۱۳۳

توصیف نوفل ۱۳۳

توصیف سلیم عامری ۱۳۴

توصیف مادر مجنون پس از دیدن فرزند ۱۳۴

توصیف سلام بغدادی ۱۳۴

توصیف راوی داستان ۱۳۵

توصیف حالات روانی مجنون ۱۳۶

توصیف لیلی در خانه پدر و اسارت شوهر و بیماری لیلی ۱۳۸

توصیف پدر مجنون از دیوانگی پسرش ۱۳۹

وفات مجنون ۱۳۹

توصیف طبیعت ۱۴۰

آسمان شب ۱۴۰

شب ۱۴۰

صبح ۱۴۱

ری ۲۰ه نامہ لیلی بہ مجنون رسید ۱۴۳

عشق ۱۴۳

پرندگان ۱۴۴

خزان ۱۴۴

کتابنامہ ۱۴۵

مقدمه :

هنر زاده ی رویارویی انسان با جهان است ؛ هم جهان مادی (طبیعت) و هم جهان ذهنی (خیال).

هنر ابزاری برای بیان این مواجهه دارد و ابزار شاعر کلمه است و خیال .

شعر رارستاخیز کلمات دانسته اند . (شفیعی کدکنی ، ۱۳۸۵ : ۳)

خیال راء سر اصلی شعر شمرده اند . (شفیع کدکنی ، ۱۳۶۶ : ۳)

شاعر جهان را قعیت را به دنیای ذهن خویش می برد و با خیال و احساس خویش به آن وسعت ، عظمت و زیبایی می بخشد و دنیای ره در درون خویش می آفریند . این مخلوق تازه میل زادن دارد باید لباس مادی بپوشد و از ذهن شاعر متولد شود . اینجاست که کار خلاقانه ی شاعر آغاز می گردد ، او همه ی این تصاویر و عواطف درهم تنیده ی درونی ، را قالب اشعار ، زبان و بیان به تصویر می کشد .

منتقدین ایمازیست معتقدند که شعر بیان ری داشته باشد و بتواند احساسات را بصورت تجسمی به نمایش گذارد و توجه خواننده را جلب کند . (فتوحی ، ۱۳۸۵ : ۲۶)

دنیای خیال دنیایی نامتناهی و پیوسته متحول شونده است . شاعر می کوشد به کمک زبان این جهان بیکرانه را در معرض دید ما گذارد . هنر همین است ؛ یعنی ساختن یا تجر خیال .

بدین ترتیب شعر تصویر زبانی است و کارکرد تقریری دارد و در خدمت اندیشه است . و وظیفه آرایش را به دوش می کشد .

تصاویر شعری تصویر روح شاعرند به همین دلیل تصاویر هر شاعر ویژه ای او و برخاسته از درون جان اوست و بیان خاص خود را دارد .

به تعبیر کرویچه : بیان و زیبایی دو مفهوم نیستند بلکه یک مفهوم هستند (کرویچه ، ۱۳۴۴ : ۱۱۰)

شعر نظامی نمونه ی اعلای تصاویر نازک و باریک استعارای است . (فتوحی ، ۱۳۸۵ : ۲۳)

نظامی پدر داستان سرایی عاشقانه و شاعری نوگرا و جریان ساز است. او در مرحله ای از گذر ادبی یا به عرصه وجود گذاشته و نیاز زمان خود را به خوبی درک کرده است. او راه تازه ای در شعر فارسی گشوده است. که روندگان بسیاری را به دنبال خود کشانده است. ابتکار خلافتان نظامی در داستان سرایی تا مدت ها تاریخ ادبیات را تحت الشعاع خود قرار داده است.

اگرچه داستان با انسان همزاد است و نظامی نیز اولین شاعر داستان پرداز نیست؛ چرا شیوه ی نظامی تا قرن ها مورد تقلید قرار می گرفته است؟

بی شک بنا بر منظرانه و تصویری نظامی جلوه گاه خلافت اوست و همین ویژگی است که او را از شاعران پیش از خود متمایز و راهبر شاعران پس از او می کند.

داستان لیلی و مجنون قرن از نظامی به شکل روایتی خام از چند حادثه وجود داشته. نظامی که نمی توانسته روایتگر صرف باشد، توانسته واقعیتهای صرف و ساده را به استعاره ای شگفت بدل کند.

توجه به ابداع و عدم تقلید به پیروی از یک روایت به نظامی مجال هنرنمایی داده است و تا حدی سبب گشته است که داستانهای او از تشبیهات تازه و استعارات لطیف محشون گردد و شاعر با مجال گشاده به ابداع خیالات و ایجاد تغییرات پردازد. (زریںکوب، ۱۳۳۴: ۲۰)

در این پژوهش کوشش شده است که شکل خیال در شعر نظامی صورت بندی شود و تجربه های شاعرانه ی او از منظر زیبایی شناسانه بررسی گردد.

اینکه تصویر چیست و فرایند شکل گیری و بیان تصاویر در شعر نظامی چگونه است، مسأله اصلی این پژوهش است.

گفته اند تصویربان مالک و مسلط بر طبیعتند (فتوحی، ۱۳۸۵: ۲۷) اینکه چگونه می توان بر طبیعت مسلط شد و زبان و بیان چگونه ابزار سلطه ی شاعرند و مخاطب چگونه به ادراک زیبایی شناسانه ی این سلطه ی نایل می شود؛ دیگر پرسش مطرح این پژوهش هستند.

پس از بررسی در کتب و مقالات و مجلات متعدد دریافتیم که کار مستقلی در این زمینه و با این هدف انجام نشد تنها اثر موجود در این زمینه کتاب « صورخیال در شعر نظامی » است و اشاراتی که در کتاب های دیگر در این موضوع شده است، و از این دیدگار کار نسبتاً تازه ای است. اگرچه کاستی های فراوانی دارد ولی می تواند شروع مناسب برای بررسی این ویژگی در سایر آثار نظامی هم باشد.

از این رو نخست کوشیدیم تصویر را بشناسیم، انواع آن را معرفی کنیم سپس کارکرد زبان و بیان در تصویر را کاویده ایم. آنگاه به نقد و بررسی رمانتیک و رمانتیسم ویژه ی نظامی و ویژگی های تصویر رمانتیک در شعر نظامی را بررسی کرده ایم. همچنین ویژگی های تصویر کلاسیک در شعر نظامی بررسی شده است. در فصل بعد کادو کاو مفصلی در فرایند تصویر سازی نظامی انجام داده ایم و نقش واژه ها، حواس، رنگ ها و اشرافیت را در تصویر های نظامی بررسی کرده ایم. مبحث گسترده ای نیز به نقش تصویر در بیان اندیشه و نوآوری های نظامی در تصویرگری اختصاص داده شده است.

در فصول بعد به صور خیال در شعر نظامی و نوآوری های او در این زمینه و همچنین صنایع بدیعی در تصویر آفرینی پرداخته ایم و آمار و نمودارهای مناسب نیز ارائه گردیده است.

در فصل بعدی نیز نمونه هایی از توصیف های زیبای نظامی از اشخاص، حالات روانی اشخاص و طبیعت آورده شده است.

مأخذ اصلی برای استناد به ابیات آن لیلی و مجنون حکیم نظامی گنجه ای با تصحیح و حواشی حسن وحید دستگردی به کوشش دکتر سعید حمیدیان چاپ آفتاب و نشر قطره می باشد .

شماره های درج شده در مقابل ابیات ، شماره صفحات منبع می باشد . در بعضی موارد نیز شماره بیت ها ذکر شده است ، که یافتن بیت ها را برای خوانندگان آسان می سازد . هرچند موضوع این پایان نامه وصف در لیلی و مجنون بوده است ، ذکر باره ای از ابیات و مطالب که اشاره ای به وصف و توصیف ندارند ، اما بی ارتباط با سایر مطالب نیستند اجتناب ناپذیر است .

با امید به آنکه این پژوهش توانسته باشد ، گامی در راه شناساندن بیشتر گوشه ای از زیبایی های شاهکار استاد فرزانه ، حکیم نظامی را که اغلب ناشناخته و کمتر شناخته شده است ، را برای دوستداران فرهنگ اصیل ایرانی برداشد باشد .

امیدوارم که این مختصر اگر چه ناقص مانسته باشد پاسخی در خور به پرسش های مطرح شده ، داده باشد و راه گشای پژوهش های بعدی را در دستار نظامی و مقایسه ی آنها با هم و با دیگر آثار هنری باشد .